VIRBALIS

Dovilas Petrulis

Vilniaus gatvė 14–20A

2020 m. žvalgomieji tyrimai atlikti Virbalyje, Vilniaus g. 14–20A, klojamų nuotekų tinklų vietoje. Tyrimų metu ištirti 8 (1,5x1 ir 1,5x1,5 m) šurfai – iš viso 12,75 m^2 plotas (1 pav.). Visi surasti radiniai perduoti Vilkaviškio rajono Suvalkijos (Sūduvos) kultūros centrui–muziejui.

Anksčiau šalia Vilniaus gatvės atlikus tyrimus rasti vertingi XVI–XVIII a. kultūriniai sluoksniai. 1993 m. A. Žalnierius Vilniaus g. 22 sklype ištyrė 10 perkasų (106 m^2 plotas). Sklype fiksuotas iki 2,5 m storio kultūrinis sluoksnis. Nustatyta, kad virš pirminio žemės paviršiaus yra išlikęs 90–120 cm storio XVI–XVIII a. kultūrinio sluoksnio horizontas (*ATL 1992 ir 1993 metais*, 1994, p. 266–268). 1998 m. G. Vaitkevičius sklypuose Vilniaus g. 10 ir 12 atliko žvalgomuosius tyrimus. Sklype 12 ištyrė 2 šurfus (4,8 m^2) ir fiksavo iki 3 m storio XVII–XX a. kultūrinius sluoksnius, kuriuose buvo daug keraminių indų šukių bei koklių (*ATL 1998 ir 1999 metais*, 2000, p. 448–449).

Istoriniuose šaltiniuose Virbalis iki XVIII a. dar vadintas Nova Volia (Miškinis A., *Lietuvos urbanistikos paveldas. Užnemunės miestai ir miesteliai*, Vilnius, 1999, t. I, p. 270–310). Virbalio miesto vardas pirmą kartą paminėtas 1536 m. Tuo pat metu miestui suteikta turgaus ir smuklių privilegija. 1593 m. Virbaliui suteikta Magdeburgo savivaldos teisė, o 1601 m. suteikta privilegija steigtis įvairių amatų cechams. Miestas suplanuotas stačiakampio formos, su 20 kvartalų. Tūrinė erdvinė kompozicija išliko nepakitusi nuo pat XVI a. Gatvių tinklas ir pastatų išdėstymas taisyklingas. Kvadratinė XVI a. II pusės aikštė yra miesto centre. XVI a. II pusėje turgaus aikštės PR buvo pastatytas dominikonų vienuolynas ir bažnyčia. Visos XVI a. vidurio išmatuotos gatvės buvo iki XVIII a. II pusės. Miestas neišsiplėtė už XVI a. suplanuotos teritorijos. Virbalis labai nukentėjo per II Pasaulinį karą, buvo susprogdinta bažnyčia, sugriauta apie 80 % miesto statinių.

1 pav. 2020 m. tyrimų Virbalyje, Vilniaus gatvėje situacijos planas: 1 – šurfų vietos. D. Petrulio brėž.

Fig. 1. Situation plan of the 2020 investigation on Vilniaus Street in Virbalis: 1 – test pit sites.

Šurfuose 1–3, tirtuose Vilniaus g. 14–16, fiksuoti XVI a. II pusės – XIX a. 0,65–1,4 m storio kultūriniai sluoksniai. Šurfe 1 nuo 8–11 cm gylio (H_{abs} 59,35 m) atidengtas tankiai sudėtas akmeninis kiemo grindinys. 85–110 cm gylyje rasti 5 plokštinių ornamentuotų koklių fragmentai. Vieno koklio plokštė puošta iškiliu augaliniu (gėlės ir lapeliai) profiliuotu ornamentu. Tame pačiame gylyje rasta žiestų keraminių dubenėlių šukių, kurių paviršius glazūruotas dramblio kaulo ir gelsvos spalvos glazūra. Šiame sluoksnyje išsiskyrė XVII–XVIII a. neglazūruotų indų keramika. Tai juodos ir tamsiai pilkos spalvos degtų molinių indų su smulkaus stambumo frakcijos mineralinėmis priemaišomis šukės. Šurfe 1 nuo H_{abs} 58,05 m

2 pav. Šurfo 1 ŠV sienelės pjūvis iš PR. D. Petrulio nuotr.

Fig. 2. The cross-section of the NW wall of test pit 1, as seen from the SE.

3 pav. Šurfe 2 XVII–XVIII a. kultūriniame sluoksnyje rastos keramikos šukės. D. Petrulio nuotr.

Fig. 3. Potsherds discovered in the 17th–18th-century cultural layer in test pit 2.

fiksuotas 40–60 cm storio apatinis tamsaus drėgno dirvožemio – neintensyvus XVI a. II pusės – XVII a. kultūrinio sluoksnio horizontas (2 pav.). Šurfe 2, 65–93 cm gylyje rasta įvairių keraminių indų šukių, tarp jų – nemaža dalis juodos keramikos indų šukių, degtų redukcinėje aplinkoje (3 pav.). Nustatytas iki 55 cm storio XVII–XVIII a. kultūrinis sluoksnis. ***Šurfe** 3*, 20–62 cm gylyje rasta įvairaus dydžio degtų molinių plytų dalių. Nuo 46–53 cm gylio fiksuoti degėsių intarpai, kurių bendras storis siekė 10–16 cm. 53–79 cm gylyje rasta žiestų keraminių glazūruotų indų šukių, koklių. Dalis jų ornamentuoti iškiliais ornamentais bei glazūruoti. Nuo 72–76 cm gylio (H_{abs} 59,43 m) fiksuotas tamsiai pilkų žemių su degėsių intarpais sluoksnis. 76–112 cm gylyje rasta pavienių smulkių neglazūruotų keraminių indų šukių, moneta – XVII a. varinis šilingas. Šurfe 4, tirtame ties Vilniaus gatve, fiksuotas perkasimas su pavieniais XVII–XIX a. radiniais. Jame kultūrinis sluoksnis neišliko. Šurfe 5 fiksuotas XVII–XIX a. 87 cm storio kultūrinis sluoksnis. Jame 34–60 cm gylyje rastas stiklinio butelio dugnas, daug žiestų keraminių indų šukių bei pavienis koklio fragmentas. Šiame sluoksnyje rasta glazūruotų baltos ir dramblio kaulo spalvos keraminių dubenėlių šukių. Nustatytas 30 cm storio XVIII–XIX a. kultūrinis sluoksnis. Nuo 54 cm iki 118 cm gylio fiksuotas tamsiai pilkų žemių su smėlio intarpais sluoksnis. Jame rastos 3 žiestų keraminių indų šukės. Nustatytas apatinis 43–57 cm storio XVII a. kultūrinio sluoksnio horizontas. Šurfuose 6, 7 Vilniaus g. 20A šalia šaligatvio atidengti XIX a. – XX a. pradžios pastato pamatai, įgilinti iki 1,03–1,47 m. Juose fiksuotas 60–88 cm storio XVII–

4 pav. XIX a. – XX a. pradžios pastato pamato fragmentas šurfe 8 iš PR. D. Petrulio nuotr.

Fig. 4. The 19th – early 20th-century building foundation fragment in test pit 8, as seen from the SE.

XVIII a. kultūrinis sluoksnis su radiniais. Rasta keraminių indų šukių, čerpių fragmentų ir daug degtų molinių plytų duženų. Šurfe 8 fiksuotas XIX a. – XX a. pradžios apardytas pamatas bei nustatytas iki 1,57 m storio XVII–XIX a. kultūrinis sluoksnis (4 pav.). Pamatas įgilintas iki 1,2 m, apatinėje dalyje fiksuota nuogrinda. 0,93–1,6 m gylyje rasta keraminių glazūruotų ir neglazūruotų indų šukių, karnizinio–frizinio koklio fragmentas bei 4 glazūruoti plokštinių koklių fragmentai.

Apibendrinant tyrimų duomenis, tirtos trasos R dalyje (šurfai 1–3) XVI a. II pusės – XVIII a. archeologinis sluoksnis glūdi nuo H_{abs} 58,67 m iki H_{abs} 59,34 m, tai yra orientacinis gylis, kuriame kultūrinis sluoksnis gali būti išlikęs tyrinėtos vietos aplinkoje. Pagal šurfų stratigrafiją fiksuotas nuo 53 cm (šurfas 3) iki 75 cm storio (šurfas 1). Šie sluoksniai yra intensyvūs ir apima ankstyviausią miestelio apgyvendinimo etapą. Ties trasos V dalimi (šurfai 5–8) archeologinis sluoksnis glūdi nuo H_{abs} 57,98 m iki H_{abs} 58,72 m. Po jais giliau fiksuoti neperkasto smėlio geologiniai sluoksniai. Šurfuose 6–8 aptikta iki II Pasaulinio karo sklype Vilniaus g. 20A stovėjusio veikiausiai XIX a. statyto pastato pamatų liekanų ir sienų griuvenų. Šurfuose 1–8 įžemis, nejudintų žemių sluoksnis, fiksuotas nuo 1,27–2,01 m gylio. Iš viso šurfuose rasti 168 XVII–XX a. būdingi archeologiniai radiniai: žiestų keramikos indų šukių, stiklinių indų šukių, koklių, moneta, metalinė detalė, pypkės kandiklis.

Vilniaus St. 14–20A

In 2020, a field evaluation (8 test pits totalling 12.75 m^2) was conducted in a section of the sewer main route at Vilniaus St. 14–20A in the central part of the town of Virbalis (Fig. 1). Test pits 1–3 revealed 65–140 cm thick, second half of the 16th–19th-century cultural layers (Fig. 2) containing sherds of ceramic vessels (Fig. 3), a coin, glass vessel shards, stove tile fragments, and brick rubble. These layers are rich and encompass the earliest stage in the town's settlement. Test pit 5 revealed an 87 cm thick, 17th–19th-century cultural layer containing sherds of ceramic vessels, test pits 6–8 the foundation of a 19th – early 20th-century building (Fig. 4) and wall rubble as well as 60–144 cm thick, 17th–19th-century cultural layers containing sherds of ceramic vessels, roof and stove tile fragments, and a large quantity of brick rubble. The layer of unmoved soil was reached in test pits 1–8 from a depth of 1.27–2.01 m. In all, the test pits yielded 168 archaeological finds characteristic of Virbalis urban cultural layers from the second half of the 16th–20th centuries.

ZAPYŠKIS

Eglė Šatavičė, Aistė Ragauskaitė

Tyrimai Muziejaus gatvėje

Zapyškio senojo miesto vietoje (Kauno r., Zapyškio sen.), Muziejaus gatvės atkarpoje įgyvendinant tvarkymo ir pritaikymo visuomenės pažinimui projektą, atlikti žvalgomieji tyrimai. Į R nuo senosios Šv. Jono Krikštytojo bažnyčios 1990 m. S. Berulis ištyrė 55 m^2 plotą. Surastos pastato liekanos su krosnies padu ir XVII a. datuojamas kultūrinis sluoksnis (*LIIR,* f. 1, b. 1718). 2000 m. L. Kvizikevičius bažnyčios aplinkoje ištyrė 35 m^2 plotą. Fiksuotas XVII–XVIII a. kultūrinis sluoksnis su radiniais ir XVIII a. pabaigos – XIX a. monetų lobiu (*LIIR*, f. 1, b. 3599). 2006 m. Z. Baubonis mobiliosios prieplaukos aikštelės bei pėsčiųjų takų vietose ištyrė 18 m^2 plotą. Šurfuose atidengtas 15–40 cm